

A'REA UP

Urgentieplan
gekwalficeerde
uitstroom

Inhoud

A'REA UP

Introductie	4
A'REA UP-model	5
A'REA UP = alle kansen benutten	6
Actienota	6

Het A'REA UP-programma

De duurzame verandering	7
Engagement onderwijsloopbaan	7
Vertrekkend vanuit onderwijs	8
Duurzame verandering en focus	8
De opbouw	9
Voorwaarden, doorlopende lijnen en concrete acties	9
Bepalen van de doelgroep	10
Wetenschappelijk onderbouwd	10
Eén draagvlak via de twee A'REA UP-trajecten	11
Traject 1: governance en coördinatie	11
1. Programmabeheer A'REA UP	11
2. Netoverstijgende flankerende onderwijsondersteuning	11
3. Communiceren en engageren	12
Traject 2: data, analyse en monitoring	13
1. Early Warning System (EWS)	13
2. Longitudinale bevraging van leerkrachten	14
3. Voldoende leerkrachten	14
4. Kwaliteitsvol onderwijsaanbod	15
5. Inspraak van kinderen en jongeren	15

Tien domeinen in het A'REA UP-programma	16
Domein 1: Een goede start voor elk kind	16
Domein 2: Ouder betrokken bij de leerloopbaan	17
Domein 3: Sterk schoolleiderschap	18
Domein 4: De leerkracht maakt het verschil	19
Domein 5: Een positieve leerloopbaan voor elk kind	20
Domein 6: Leren op de werkvloer	21
Domein 7: De stad is een open leerlab	22
Domein 8: Lokaal zorgnetwerk	23
Domein 9: Effectief ondersteuningsaanbod voor elk kind	24
Domein 10: Aanpak schoolwissels en ongekwalificeerde uitstroom	25
Afkortingen en verklarende woordenlijst	26
Gebruikte literatuurselectie	28
Voetnoten	34

Colofon

De inhoud van deze A'REA UP planningsnota kwam tot stand in opdracht van stad Antwerpen, op basis van de bijdrages van werkgroepen waarin zowel stadspersoneel als afgevaardigden van elk onderwijsnet vertegenwoordigd zijn. Met dank aan de Onderwijsraad Antwerpen, de afgevaardigden uit de verschillende onderwijsnetten in Antwerpen, alle betrokkenen uit de verschillende bedrijfseenheden van stad Antwerpen (Sociale Dienstverlening, Maatschappelijke Veiligheid, Ondernemen en Stadsmarketing, Talentontwikkeling en Vrijtijdsbeleving, Personeel & Organisatie) en de betrokken kabinetten van het college van stad Antwerpen. Een speciale dank aan Bavo Raeymaekers, Bloeme De Smet, Brie De Veirman, Dirk Verbist, Eva Franck, Evelien Cautaeert, Fabienne Fell, Isabel Van de Velde, Katrien De Clercq, Marloes Hanssen, Mathieu Van de Wildebergh, Peter Sels, Roel Camps, Sien Kets, Simon Mertens, Steven Penneman en Valérie Vanheygen voor hun inbreng en engagement.

Verantwoordelijke schepen
Jinnih Beels, schepen voor onderwijs en jeugd

Directeur Onderwijs
Emmy Proost

Programmaleider A'REA UP
Marjolijn Peleman

Programmaregisseur A'REA UP
Steven Thielemans

Verantwoordelijke Uitgever
Emmy Proost, Grote Markt 1,
2000 Antwerpen

Tekst en Vormgeving
Volta

Fotografie
Frederik Beyens, Tom Cornille,
Dries Luyten, Bynder
beeldenbank stad Antwerpen

Wettelijk Depotnummer
D/2021/0306/63

Niets in deze digitale publicatie mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

A'REA UP

Introductie

Aanleiding tot A'REA UP

Onderwijs op maat van de huidige, diverse leerlingenpopulatie blijft een enorme uitdaging. In Antwerpen verlaat namelijk elk schooljaar **22 procent** van de leerlingen (1200 jongeren) de school zonder diploma. Achter dat getal huist een complexe problematiek, die we enkel met een grootschalig, doortastend en overkoepelend samenwerkingsprogramma kunnen aanpakken. De Antwerpse Onderwijsraad en de stad Antwerpen willen daarom **via een structurele onderwijsaanpak een duurzame verandering teweegbrengen**: enkel zo helpen we het schoolsucces te doen stijgen.

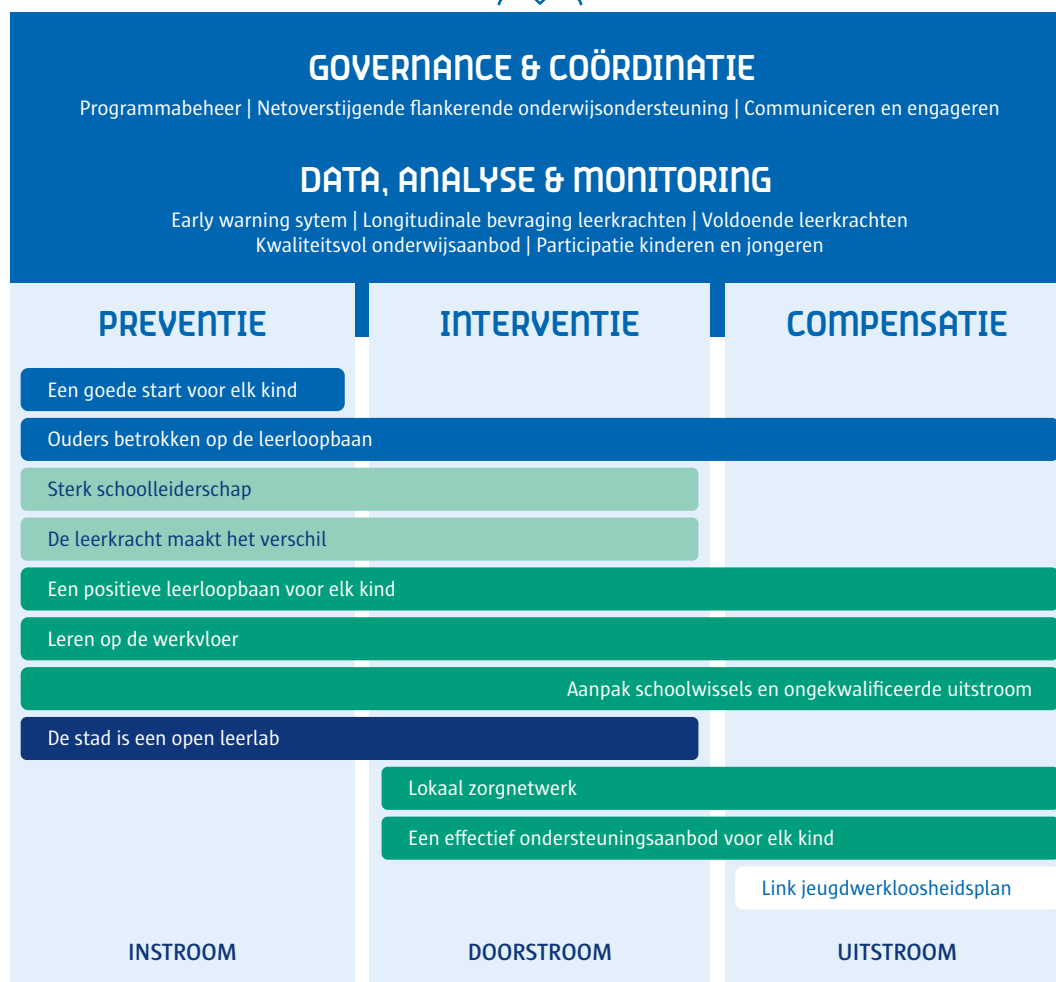
In al de acties van A'REA UP staan de leerling en zijn of haar leefwereld centraal. We kijken dus breder en combineren toekomstperspectief, vrijetijdscontext en gezinssituatie, maar ook onderwijskwaliteit en begeleidingsnetwerk. Gezien de grootschalige aanpak, streven we naar zowel duurzaamheid als gezamenlijke doelgerichtheid. Met alle neuzen in dezelfde richting jagen we het schoolsucces de hoogte in.

De Antwerpse Onderwijsraad en de stad Antwerpen nemen hier samen het engagement en lanceren in **september 2021** het A'REA UP-programma. Dit grootschalige programma zal de toekomst van al onze jongeren mee in goede banen leiden, zodat **meer jongeren hun kwalificatie behalen**. Voor A'REA UP doen we niet enkel beroep op alle onderwijsmedewerkers. We betrekken ook intensief alle andere volwassenen die een sleutelpositie innemen in het leven van een kind of jongere. Daarnaast verwezenlijken we A'REA UP vooral ook met de leerlingen zelf: **zij en hun leefwereld staan centraal**. Noem het gerust de nieuwe frisse wind doorheen het Antwerpse onderwijs.

Hoe gaan we dit realiseren? En hoe bereiken we de meest kwetsbare doelgroepen? In deze planningsnota lees je wat A'REA UP inhoudt: het vormt de basis voor de start van het programma in september.

A'REA UP-model

A'REA UP vraagt om een degelijke, wetenschappelijke onderbouwing: we hangen dit project op aan het referentiekader van de Europese Commissie¹. Alle trajecten en inhoud vatten we samen in onderstaand model.

De trajecten 'governance & coördinatie' en 'data, analyse & monitoring' vormen het draagvlak om de concretere aanpak van A'REA UP te realiseren. De kern van dit schema zit in de drie afge-lijnde pijlers: preventie, interventie en compensatie. In de praktijk koppelen we elke actie aan domeinen en opvolgtrajecten, die over de pijlers heen lopen.

A'REA UP = alle kansen benutten

Een kind moet van bij de geboorte alle kansen krijgen om zijn of haar schoolcarrière zo optimaal mogelijk te kunnen starten. Hiervoor leggen we de focus op voorschoolse ontwikkelingsstimulering en hebben we extra aandacht voor de betrokkenheid van de ouders van bij de start van de leerloopbaan.

Het welbevinden van elk kind/jongere staat voorop: dit beperkt het risico op uitval. We begeleiden op een positieve en professionele manier dan ook de school-, studie- en beroepskeuze. Twee zaken zijn hierin essentieel:

- een sterke en **motiverende schoolomgeving**, inclusief een goede band met de school zelf;
- een lokaal netwerk dat leerlingen en hun gezin **ondersteuning op maat** biedt, wanneer het risico op schooluitval dreigt.

Kinderen en jongeren moeten alle kansen krijgen om hun **talenten en interesses** stelselmatig te ontdekken. Hun leefwereld, zowel binnen als buiten de school, moet hen hierin volledig ondersteunen.

Actienota

Een overzicht van alle acties binnen het programma lijsten we op in een **aparte actienota**. Onze acties hierin vertrekken vanuit gerichte actieterreinen, gezin en opvang, onderwijskwaliteit, vrije tijd, begeleidingsnetwerk en toekomstperspectief. We komen zo tot een samenhangend programma en betrekken hiervoor naast het onderwijs ook andere relevante partnerorganisaties. Het A'REA UP-programma voorziet hier twee evaluatierondes per jaar. Op deze manier spelen we in op de gemeten effecten en werken we systematisch bij: allemaal in functie van een duurzame verhoging van de gekwalificeerde uitstroom in Antwerpen.

Het A'REA UP-programma

De duurzame verandering

Het A'REA UP programma is vernieuwend en werpt een ander licht op ons onderwijs. Dit realiseren we door:

- een duurzame aanpak;
- gezamenlijke doelgerichtheid;
- de vinger aan de pols te houden en evoluties kort op te volgen.

Engagement onderwijsloopbaan

Aan het begin van 2020 onderschreven de stad Antwerpen en de Antwerpse Onderwijsraad onderstaand engagement via het college².

Ieder kind/jongere in Antwerpen heeft recht op een waardevolle onderwijsloopbaan. We engageren ons als partners in A'REA UP om dit recht in de praktijk te brengen en ons te organiseren zodat ieder kind/jongere hiervan gebruik maakt.

De stad Antwerpen, het onderwijs verenigd in de Onderwijsraad Antwerpen (ORA) en hun partners streven ernaar dat ieder kind en iedere jongere in Antwerpen zijn of haar recht op een waardevolle onderwijsloopbaan inzet om met de nodige kwalificaties een maatschappelijke rol te kunnen opnemen.

Samen organiseren we ons erop om ieder kind/jongere in Antwerpen alle mogelijke ontwikkelingskansen op zijn/haar maat te bieden, waarbij ieder kind/jongere zowel uitgedaagd als ondersteund wordt.

Ons uiteindelijke streefdoel is dat ieder kind/jongere in Antwerpen het onderwijs verlaat met kwalificaties die toegang geven tot de arbeidsmarkt, het hoger onderwijs of beide.

Vertrekkend vanuit onderwijs

Via het A'REA UP-programma willen de stad, het onderwijs en hun partners er samen voor zorgen dat meer kinderen en jongeren hun kwalificatie behalen in het Antwerpse onderwijs. Dankzij A'REA UP zetten we de leerloopbaan van het kind of de jongere centraal over de verschillende organisaties heen.

De uitdaging is enorm: momenteel is er **geen centrale monitoring en informatiedeling** voor scholen, schoolgemeenschappen, centra voor leerlingenbegeleiding en pedagogische begeleidingsdiensten. Om zicht te krijgen op de **volledige leerloopbaan** van onze jongeren, streven we naar een **optimale samenwerking** tussen scholen, hogere overheden en andere partners binnen en buiten onderwijs.

Duurzame verandering en focus

Het A'REA UP-programma wil **linken leggen** tussen alle leefwerelden van een kind of jongere (gezin, kinderopvang, school, vrije tijd, hulpverlening,...). Enkel zo komen we tot ononderbroken leerlijnen voor elk van hen, wat hun leerloopbaan positief beïnvloedt. Bovendien is een **'mentale shift'** nodig om de leerloopbaan van een kind of jongere centraal te plaatsen in ons onderwijssysteem. We vertrekken niet meer vanuit de eigen doelstelling, maar vragen ons goed af wat een kind of jongere specifiek nodig heeft om zijn of haar leerloopbaan succesvol af te ronden.

Deze mentale shift realiseren we enkel als we de volgende principes toepassen:

- **Betrokkenheid en draagvlak.** Dit bekomen we door te werken met ambassadeurs in onze doelgroep(en). Via participatieve trajecten linken we specifieke beleidsdomeinen aan onze initiële doelstelling. Dankzij deze ambassadeurs merken we relevante evoluties, kapstokken en hefboomen veel sneller op.
- **Verspreiding van de filosofie.** Onze ambassadeurs verspreiden ons positieve verhaal, terwijl we de communicatielijnen kort houden. Zo coördineren we het programma optimaal en behouden we de vlotte regie op mogelijke verandering.
- **Communicatie, inspraak en participatie: de meest cruciale factoren** die ons toestaan om doorslaggevende veranderingen te verwezenlijken.
 - Eerst willen we weten hoe de doelgroepen zich elk **aanpassen** aan het verandertraject.
 - Daarna stemmen we hierop onze **communicatie** af.
 - Van bij de start van het A'REA UP-programma zetten we in op **participatie van het onderwijsveld**.
 - Stelselmatig breiden we deze wisselwerking uit met de betrokkenheid van andere doelgroepen. Essentieel is dat we hierbij **alle aandacht geven aan de inspraak en participatie van de kinderen en jongeren**. Hoe zij de acties in A'REA UP ervaren, geeft ons de beste inzichten over effectieve en succesvolle veranderingen op lange termijn.

De opbouw

Duurzaamheid en gezamenlijke doelgerichtheid zijn de twee essentiële waarden van A'REA UP. Deze duidelijke programmastructuur garandeert het behoud van het programma. Bovendien maakt het de opvolging efficiënter.

Voorwaarden, doorlopende lijnen en concrete acties

Het A'REA UP-programma baseert zich op een vaste structuur van overkoepelende trajecten en onderling verbonden domeinen.

Trajecten (2)

- Governance & coördinatie data
- Analyse & monitoring

Hieronder verstaan we twee belangrijke voorwaarden om alle onderliggende acties binnen de domeinen te realiseren. Het gaat hier om de nood aan **heldere communicatie** tussen alle betrokken partners, maar ook aan de **registratie van kwantitatieve en kwalitatieve data**.

Domeinen (10)

Een overzicht van de tien domeinen:

- Een goede start voor elk kind.
- Ouder betrokken op de leerloopbaan.
- Sterk schoolleiderschap.
- De leerkracht maakt het verschil.
- Een positieve leerloopbaan voor elk kind.
- Leren op de werkvloer.
- De stad is een open leerlab.
- Lokaal zorgnetwerk.
- Effectief ondersteuningsaanbod voor elk kind.
- Aanpak schoolwissels en ongekwalificeerde uitstroom.

Deze geven de inhoudelijke lijnen weer van het A'REA UP-programma. De domeinen zijn niet losstaand op zich: onderlinge verbinding is noodzakelijk. Wanneer er ergens een duidelijke aanleiding is tot (on)gekwalificeerde uitstroom, dan brengen we het betreffende domein actief onder de aandacht.

Acties

Alle genomen acties zijn gekoppeld aan domeinen en trajecten. In een afzonderlijke actienota vermelden we de acties waarmee we in september 2021 starten. Cruciaal in A'REA UP blijft het **meten, evalueren en bijsturen** van acties. Bij elke **halfjaarlijkse evaluatie** updaten we deze actienota met lopende, startende, bijgestuurde of beëindigde acties.

Bepalen van de doelgroep

Bij alle acties binnen het A'REA UP-programma staan kinderen en jongeren centraal. Toch zijn alle betrokken partners uit het netwerk van het kind of de jongere enorm belangrijk. Zij zijn immers mee verantwoordelijk voor hun leerloopbaan.

De partners die we in/bij ons programma betrekken, variëren voor elk van de contexten waarin een kind of jongere zich bevindt. Daarnaast hangt het ook af van de domeinen waarop we inzetten. Binnen elk van deze doelgroepen onderscheiden we verschillende niveaus.

We voorzien daarom **acties op verschillende niveaus**: hierbij dringt de impact van een actie op een hoger niveau door in alle onderliggende niveaus. Een actie op het niveau van schoolbeleid heeft bijvoorbeeld ook impact op de klaspraktijk en de individuele acties op leerlingniveau. Hoe dichter een actie bij het individuele niveau van een kind of jongere komt, hoe belangrijker de geografische context en het wijkniveau van deze actie.

Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan de draagwijdte van ambassadeurs en de invloed van vrijetijdsbesteding en/of de leefomgeving van het kind/jongere.

Wetenschappelijk onderbouwd

A'REA UP gaat prat op wetenschappelijk onderbouwde acties, binnen het referentiekader van de Europese Commissie³. Onderzoek naar aanleiding van dit kader toont aan dat we het meeste kans op succes hebben wanneer we focussen op het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Een langdurige, preventieve aanpak is dus succesvoller dan compenserende activiteiten, bv. gericht op leerlingen die al zijn uitgevallen.

Veel van de domeinen en acties in A'REA UP starten bij preventie/instroom en lopen daarna door naar interventie/doorstroom of compensatie/uitstroom. Dit beschrijven we ook in de gewenste impact per domein.

- In de pijler 'instroom/preventie' richten we ons op het **vermijden van risicofactoren** (die later kunnen leiden tot ongekwalificeerde uitstroom).
- Via de interventiemaatregelen in de pijler 'interventie/doorstroom' willen we de **relatie tussen leerling en school herstellen**. Daarnaast focussen we hier op het voorkomen van schooluitval bij alle leerlingen. We richten ons dus naar alle leerlingen, en in de eerste plaats naar die leerlingen, ouders en scholen waar het risico op vroegtijdig schoolverlaten hoger is.
- Hoewel A'REA UP mikt op gekwalificeerde schoolverlaters met toegang tot de arbeidsmarkt, het hoger onderwijs of beide, zijn sommige jongeren meer gebaat bij een beroepskwalificatie. Voor de derde pijler 'uitstroom/compensatie' voorzien we **overgangsacties om jeugdwerkloosheid te voorkomen**. We maken hiervoor verbinding met het jeugdwerkloosheidsplan van de stad Antwerpen. (zoals opgenomen binnen de stedelijke doelstelling en de samenwerkingsovereenkomst tussen VDAB en de stad Antwerpen). We mikken op optimale overdrachten en zo min mogelijk onderbroken leerloopbanen.

Eén draagvlak via de twee A'REA UP-trajecten

A'REA UP vertrouwt op twee basistrajecten: 'governance en coördinatie' en 'data, analyse en monitoring'. Deze basisvoorwaarden zijn nodig om het hele A'REA UP-programma efficiënt te doen verlopen. Ze vormen als het ware de lijm tussen de verschillende domeinen en de acties.

Traject 1: governance en coördinatie

Het Europese referentiekader focust op de coördinatie en communicatie tussen alle betrokken partijen en niveaus. Dit zowel horizontaal (over de beleidsdomeinen heen), als verticaal (tussen de niveaus onderling).

In het A'REA UP-programma willen we dat alle betrokkenen ons programma blijven dragen, uitvoeren en bijsturen. Dit vraagt om de nodige structuren en communicatiemiddelen, die we opzetten onder de volgende drie centrale pijlers.

1. Programmabeheer A'REA UP

Motivatie

In het A'REA UP-programma willen we permanent evalueren en bijsturen. Daarom nemen alle betrokken partners hun verantwoordelijkheid op en gaan ze hierbij in dialoog met elkaar. Overkoepelend voorzien we tweemaal per jaar een grotere evaluatie.

Gewenste impact

- Alle acties binnen A'REA UP worden gemeten, geëvalueerd en bijgestuurd. Succesvolle acties verlengen we, of breiden we uit. Minder geslaagde acties worden eventueel bijgestuurd en/of stopgezet.
- Er is sterke motivatie, gezamenlijke doelgerichtheid en een open dialoog tussen de betrokken partners van A'REA UP.

2. Netoverstijgende flankerende ondersteuning

Motivatie

Scholen maken dagelijks gebruik van de ondersteuning van een aantal partners, zowel rond preventie (via de professionalisering van het schoolbeleid), als interventie (via uitvalpreventie). Het aanbod van deze verschillende partners is nog te versnipperd en wisselt qua bereik.

Hoe zetten we overstijgend in op een professionelere methode? Deze aanpak bevat onder meer een efficiëntere en meer impactvolle organisatie van de dienstverlening aan scholen door:

- centra voor leerlingenbegeleiding (CLB);
- pedagogische begeleidingsdiensten (PBD);
- flankerend onderwijsbeleid;
- en andere stadsinterne (en externe) organisaties.

Door deze diensten onderling af te stemmen op onder meer datageletterdheid, brede basiszorg, leerloopbaanbeleid en uitvalpreventie, bereiken we gezamenlijke doelgerichtheid en een **gelijkwaardig, kwaliteitsvol aanbod bij alle Antwerpse scholen**. Enkel door overkoepelend te coördineren (over schoolnetten en organisaties heen), ondersteunen we scholen proactief en efficiënt.

Gewenste impact

Elke Antwerpse school krijgt een gelijkwaardige en (waar nodig) proactieve ondersteuning, om de gekwalificeerde uitstroom in onze grootstedelijke context sneller te verhogen.

3. Communiceren en engageren

Motivatie

Hoe motiveren we alle partners en doelgroepen om mee het verschil te maken voor alle Antwerpse leerlingen, helemaal in lijn met de eigen organisatiedoelen? Hoe zetten we bestaande en toekomstige acties op volgens de uitgangspunten van het A'REA UP-programma?

Dit traject wil **alle doelgroepen van A'REA UP informeren, engageren en activeren**. We zetten in op **zeven verschillende communicatietypes**⁴ om onze doelstellingen te realiseren, gebaseerd op zeven mogelijke drempels die onze doelgroepen ervaren om zich te engageren.

Gewenste impact

- Iedereen die betrokken is met de leerloopbaan van kinderen en/of jongeren in Antwerpen begrijpt de uitgangspunten van A'REA UP en wil zijn of haar acties hierop afstemmen.
- De betrokken partners in A'REA UP worden ambassadeurs: ze delen de doelstellingen en uitgangspunten met hun eigen netwerk.

Traject 2: data, analyse en monitoring

Momenteel zijn er onvoldoende gegevens om daadkrachtig te handelen in functie van gekwalificeerde uitstroom. Volgens het referentiekader van de Europese Commissie is de nauwkeurige identificatie, analyse en monitoring van data een essentiële voorwaarde.

In de context van A'REA UP wil dit zeggen dat we **informatierijke omgevingen** creëren. Enkel zo beschikken alle betrokkenen over de nodige **kwalitatieve en kwantitatieve data** om A'REA UP mee vorm te geven en concreet aan te pakken. Bovendien vormen deze gegevens **een ideale basis voor effectmetingen en interventies**.

Vijf verschillende elementen helpen ons hierbij vooruitgang te boeken: early warning system, longitudinale bevraging van leerkrachten, voldoende leerkrachten, kwaliteitsvol onderwijs en tot slot ook inspraak van jongeren.

1. Early Warning System (EWS)

Motivatie

Enkel door **vroegtijdige schoolverlaters snel te 'voorspellen' en te detecteren**, kunnen we gericht ondersteuning bieden. Zo'n 'voorspelling' van ongekwalificeerde uitstroom kan al erg vroeg, zelfs voordat een kind naar het lager onderwijs gaat (via inzichten rond kleuterparticipatie, zittenblijven, resultaten en OKI).

Scholen beschikken al over veel data, maar vragen om een **structurele aanpak en centraal beheer** van deze gegevens. Zo'n Early Warning System of EWS willen we dus op punt zetten: dat is één van de wetenschappelijk onderbouwde, Europese richtlijnen om gekwalificeerde uitstroom te verhogen.

Gewenste impact

Met dit traject streven we naar de uitrol van een **centrale, gebruiksvriendelijke tool** waarin alle betrokkenen eenvoudig gegevens kunnen invoeren. Deze EWS zal de stem van het kind of de jongere bevatten: ze kunnen zelf aangeven hoe ze zich voelen op school (en thuis) en hoe ze hun toekomst inschatten. Op deze manier **registreren en begeleiden we leerlingen met een verhoogd uitvalrisico een pak sneller**.

Minimale ambitie: EWS op schoolniveau

Elke school kan via een EWS een efficiënte, gerichte ondersteuning opzetten op leerling-, klas- en/of schoolniveau. Dit EWS wordt per school met gelijke indicatoren ontwikkeld en geïmplementeerd hoe de school of het schoolnet het wenst, volgens de deontologische code.

Maximale ambitie: EWS op stadsniveau

Met een breder EWS ontlasten we scholen van de ontwikkeling van een eigen systeem en maken we onmiddellijke en GDPR-veilige analyses mogelijk. Daarnaast kunnen we gerichte begeleiding koppelen aan de resultaten vanuit een bredere, geïntegreerde aanpak. Onder strikte voorwaarden (volgens de deontologische code) kunnen scholen dit EWS ook gebruiken om trends te spotten en zo knelpunten sneller aan te pakken. Tot slot kan een breder, stads-gericht EWS ook het A'REA UP-programma monitoren.

2. Longitudinale bevraging van leerkrachten

Motivatie

De overtuigingen en attitudes van onderwijsprofessionals vormen de belangrijkste 'voorspelers' voor leerwinst⁵. In dit traject lijsten we deze bevindingen op en zoeken we een draagvlak voor de toepassing van een monitoringsysteem van deze 'voorspellers'. Aan de hand van een longitudinale bevraging volgen we de evolutie op in de mentaliteitsverandering die A'REA UP teweegbrengt. Tot slot kunnen we actiepunten tijdig detecteren en bijsturen.

Gewenste impact

- We hebben zicht op de (evolutie van) opvattingen, overtuigingen en attitudes van onderwijsprofessionals als belangrijkste voorspeller voor leerwinst.
- De impact van acties in A'REA UP worden permanent gemonitord en bijgestuurd.

3. Voldoende leerkrachten

Motivatie

Er is er al jaren sprake van een lerarentekort door onder meer verhoogd ziekteverzuim, verminderde in-, door- en uitstroom in de lerarenopleiding en hoge uitstroom uit het beroep. Zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs is het tekort voelbaar en staat de onderwijskwaliteit onder druk.

Het probleem is niet enkel kwantitatief, maar ook kwalitatief. Dit traject wil daarom leerkrachten niet enkel aantrekken, maar ook behouden. Het baseert zich op (positieve) beeldvorming en de context waarin de leerkrachten hun beroep uitoefenen.

Gewenste impact

We streven naar een verhoging van het aantal competente leerkrachten. Zo kunnen we optimaal inzetten op de onderwijskwaliteit en stellen we het leren van alle kinderen/jongeren centraal. Deze cruciale randvoorwaarde heeft impact op alle domeinen in deze nota.

4. Kwaliteitsvol onderwijsaanbod

Motivatie

We merken dat onderwijsprofessionals over onvoldoende toegankelijke data beschikken om het onderwijsaanbod te optimaliseren. Onderwijsprofessionals willen ook meer overzicht in de verschillende onderwijstrajecten en de kwaliteit van de studierichtingen. Daarnaast willen ze ook weten welke studierichtingen vatbaarder zijn voor ongekwalificeerde uitstroom.

Bovendien willen de onderwijsprofessionals **de effecten van hun leerlingenoriëntatie en attestering zien**. Dit traject brengt het draagvlak en de nodige data in kaart: zo vormt er zich een beter zicht op de finaliteit van het onderwijsaanbod, de aansluiting van vervolgetrajecten, attestering, enzovoort.

Gewenste impact

- Er is een overzicht van de onderwijstrajecten op stadsniveau. Deze datagestuurde ondersteuning staat ons toe om bij te sturen in functie van een kwaliteitsvol aanbod dat leerlingen de juiste perspectieven biedt.
- Op schoolniveau komt er regelmatig een schoolportret van alle Antwerpse scholen. Op basis hiervan kan de school, met eventuele ondersteuning van flankerende diensten, gericht bijsturen.
- Het Antwerpse onderwijsaanbod is evenwichtig verdeeld en biedt onze leerlingen de nodige perspectieven op doorstroom naar hoger onderwijs en/of arbeidsmarkt.
- Onderwijsprofessionals zijn zich beter bewust van de langetermijneffecten van oriëntering en attesteringen. Ze passen bijgevolg hun aanpak aan en dragen zo bij aan een hogere gekwalificeerde uitstroom en sociale gelijkheid.

5. Inspraak van kinderen en jongeren

Motivatie

De uitgangspunten van het A'REA UP-programma leggen de verantwoordelijkheid voor het behalen van een kwalificatie bij de volwassenen. Bijgevolg zal het netwerk van sleutelfiguren (de betekenisvolle volwassenen uit de omgeving van een kind/jongere) nadenken over de juiste acties om het kind/jongere te ondersteunen richting een kwalificatie.

Om de inhoud van deze juiste acties te bepalen, werken we met een gestructureerde aanpak waarin **kinderen en jongeren gericht hun mening kunnen geven**. Een stappenplan is essentieel: hierin bepalen we zowel de momenten als de vormen van betrokkenheid die noodzakelijk zijn binnen A'REA UP.

Gewenste impact

- Kinderen en jongeren voelen zich betrokken bij de invulling van het A'REA UP-programma en de uitwerking van acties.
- De bijdrage van kinderen en jongeren aan de concrete acties in A'REA UP vormt een toegevoegde waarde voor het programma.

Tien domeinen in het A'REA UP-programma

Met de twee overkoepelende trajecten als draagvlak, definiëren we bij concrete start van het A'REA UP-programma ook tien praktische domeinen. Deze situeren zich in één of meerdere 'pijlers' van het Europees referentiekader (preventie, interventie, compensatie – zie schema p. 5). We benaderen in dit onderdeel waarom deze domeinen zo belangrijk zijn en welk gewenst resultaat we nastreven.

Domein 1: Een goede start voor elk kind

Motivatie

In de periode vanaf de geboorte tot 2,5 jaar verwerft een kind enkele cruciale vaardigheden die het tijdens de latere leerloopbaan nodig heeft⁶. Deze periode is kritisch: mits de gepaste stimulering, kan een kind zich zeer snel ontwikkelen. Omgekeerd is het zeer moeilijk om na een bepaalde leeftijd nog bepaalde situaties om te keren.

Met voldoende aandacht voor de pre-schoolse ontwikkeling, anticiperen we op obstakels die later in de leerloopbaan kunnen opduiken. **Door in te zetten op kwaliteitsvolle, toegankelijke kinderopvang en een vervangend aanbod van ontwikkelingsstimulering, verwerven meer kinderen de vereiste vaardigheden nog voor ze starten op school.**

De belangrijkste voordelen:

- we bereiken kinderen uit gezinnen met een extra zorgnood;
- de instroom in de instapklas van het kleuteronderwijs is hoger en loopt vlotter, zelfs voor anderstalige nieuwkomers.

Gewenste impact

- Kinderen met een extra zorgnood krijgen een gepast aanbod van ontwikkelingsstimulering, ofwel in hun gezin, of bij de kinderopvang.
- We betrekken ouders van bij de geboorte bij de ontwikkeling en het leerproces van hun kind.
- Meer Antwerpse peuters starten tijdig en vlot in het kleuteronderwijs en werken er voldoende en regelmatig mee.

Domein 2: Ouder betrokken bij de leerloopbaan

Motivatie

Wat ouders thuis doen ter ondersteuning van het leerproces en de leerloopbaan van hun kinderen, heeft een grote impact op de gekwalificeerde uitstroom. Dit domein wil een aanbod ontwikkelen dat focust op ouderbetrokkenheid voor alle Antwerpse ouders en gezinnen.

Gewenste impact

- We ondersteunen de ouders zodat ze hun verantwoordelijkheid maximaal opnemen bij zowel hun betrokkenheid op het leerproces, als in de leerloopbaan van hun kinderen.
- Kinderen en jongeren groeien op in een buitenschoolse (gezins)context die hun leerloopbaan meer ondersteunt.

Domein 3: Sterk schoolleiderschap

Motivatie

Uit recente studies bleek dat de **beste investering** om de leerprestaties te verbeteren zich situeert in het optimaliseren van het leiderschap van de schoolleiders.⁷

Ons doel hier is om schoolorganisaties te ondersteunen om tijd en ruimte vrij te maken voor **sterker onderwijskundig leiderschap** en Collective Teacher Efficacy (CTE)⁸. Dit heeft een positieve impact op het welbevinden van leerkrachten, waarbij het **effect merkbaar is tot op het leerniveau van kinderen en jongeren**.

Gewenste impact

De onderwijskwaliteit stijgt en dankzij schoolleiderschap en verhoogde mate van CTE boeken de leerlingen meer leerwinst.

- Het schoolleiderschap versterkt en heeft effect op het leerniveau van de leerlingen.
- Vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het leerproces van alle leerlingen verhoogt de CTE in de Antwerpse scholen.
- In de schoolorganisatie vergroot de ruimte (tijd, ondersteuning, middelen, ...) om leiderschap op te nemen.
- Leerkrachten voelen zich ondersteund in hun kernopdracht en blijven actief in het onderwijs.

Domein 4: De leerkracht maakt het verschil

Motivatie

De grootste invloed op het leerniveau van kinderen en jongeren komt uit het hart van ons onderwijs: de leerkracht enerzijds en het onderwijzen anderzijds. Net daarom is een sterke relatie tussen leerkracht en leerling essentieel: deze bevordert immers het welbevinden en de leerresultaten.

Binnen de brede basiszorg kennen we dit als ‘ontwikkeling stimuleren’, zoals beschreven in het Referentiekader Onderwijskwaliteit⁹. Dit houdt o.a. in dat leerkrachten:

- doelen transparant maken en opvolgen;
- feedback geven in functie van de groei en ontwikkeling van leerlingen;
- een onderwijstaal spreken die leerlingen begrijpen, zodat evaluaties kwalitatiever worden;
- hoge verwachtingen hebben van alle leerlingen;
- een warm klasklimaat onderhouden, met daarin een hechte relatie tussen leerkracht en leerlingen;
- leerlingen op maat begeleiden.

Er is nood om deze **brede basiszorg in scholen te versterken**. Dit zorgt dat leerkrachten de bovenstaande methodes meer gaan gebruiken. Op deze manier zullen leerlingen zich sneller ontplooien, zich beter ontwikkelen en meer gebruik maken van hun talenten en mogelijkheden.

Door een open feedbackcultuur te stimuleren, leren leerkrachten zelf ook bij en nemen ze hun gezamenlijke verantwoordelijkheid om deze basiszorg te versterken¹⁰.

Gewenste impact

- Er is een duidelijk merkbare leerwinst. Ook het welbevinden van alle leerlingen op school verhoogt.
- Het schoolteam past brede basiszorg doeltreffend toe in de dagelijkse lespraktijk met oog voor de diversiteit onder de leerlingen.
- Het schoolteam ondersteunt elkaar om dagelijks brede basiszorg toe te passen, met oog voor de diversiteit onder de leerlingen.
- Om het onderwijsleerproces te verbeteren, gebruikt het schoolteam de feedback van leerlingen en peers, aangevuld met informatie uit evaluaties.

Domein 5: Een positieve leerloopbaan voor elk kind

Motivatatie

We willen schoolmoeheid, negatieve schoolwissels, schoolvertraging en vroegtijdige schooluitval tegengaan. Om dit te kunnen, is een positieve en onderbouwde studiekeuze nodig, die we koppelen aan kwaliteitsvol onderwijs op maat, inclusief gerichte begeleiding. Niet alle scholen bieden dit type flexibele leertrajecten op maat aan, terwijl deze optie wel in de regelgeving staat.¹¹ Door de leerling meer inspraak te geven in het leerloopbaanbeleid, laten scholen de leerlingen meer toe om hun studiekeuze in eigen handen te nemen. Zo ontdekken ze hun talenten en passies sneller. Op deze manier stimuleren de scholen een positieve leerloopbaankeuze.

Achtergrond

Het dynamisch keuzebegeleidingsmodel (Van Esbroeck et. al.)¹² leert ons dat leerloopbaanbegeleiding een dynamisch proces is. De ontdekking van het 'ik' en de omgeving zijn hier cruciaal: alle volwassenen die een kind/jongere omringen hebben hun invloed.

Het ecologisch model van Bronfenbrenner¹³ toont bovendien aan dat verbindingen tussen de leefwerelden van kinderen en jongeren hun ontwikkelkansen vergroten. Wanneer een kind/jongere, samen met de volwassenen en peers uit zijn/haar omgeving, inzicht heeft in de eigen talenten en passies, kan het betere studie- en beroepskeuzes maken.

Gewenste impact

Ieder kind/jongere ervaart, zowel op school als daarbuiten, doorheen de leerloopbaan (en bij overgangen) een kwaliteitsvolle begeleiding om doordachte keuzes te maken. Kinderen en jongeren hebben, net als de volwassenen uit hun omgeving, inzicht in hun talenten, passies en interesses. Zo maken ze positieve keuzes voor de toekomst.

Domein 6: Leren op de werkvloer

Motivatie

Bij duaal leren ontwikkelen jongeren vaardigheden zowel op school, als de werkvloer. Toch valt er jaarlijks 30 procent van de leerlingen uit de boot omdat ze niet tijdig gekoppeld kunnen worden aan een werkvloer¹⁴, wat vooral komt door het tekort aan gepaste praktijkplekken. Dit is nochtans een belangrijk onderdeel om een onderwijskwalificatie te bekomen.

Daarnaast ligt een andere uitdaging in het vasthouden van een bepaalde groep jongeren: zij die door de gefaseerde inkanteling van het stelsel 'leren en werken' (deeltijds beroepssecundair onderwijs of leertijd) vanaf 01/09/2021 in duaal leren terechtkomen. De inschatting is dat 30 procent van de betrokken leerlingen door deze inkanteling een verhoogd risico op ongekwalificeerde uitstroom heeft. Dit zijn jongeren die meestal via het watervalsysteem van het voltijds beroepssecundair onderwijs in het stelsel 'leren en werken' terechtkwamen.

Bij duaal leren is het dus **essentieel dat scholen inzetten op individuele begeleiding en voldoende aandacht en zorg**. Enkel zo krijgen leerlingen **voldoende tijd en ruimte om een werkeethiek te ontwikkelen**, alvorens de stap naar de werkvloer te zetten.

Gewenste impact

- Elke leerling in duaal leren, leren en werken en alternerende beroepsopleiding buitengewoon onderwijs krijgt een **leertraject op maat**. Zo kan hij of zij leren op de werkvloer onder kwaliteitsvolle begeleiding.
- Scholen krijgen **steun om trajecten op maat van leerlingen aan te bieden**, gebaseerd op hun arbeidsbereidheid en -rijpheid. Leerlingen die vanuit een negatieve motivatie in deze leerweg belanden, komen zo terecht in een **positieve groei- en ontwikkelingspiraal**. Dit verhoogt hun kansen op een onderwijskwalificatie.

Domein 7: De stad is een open leerlab

Motivatie

Elk kind/jongere heeft recht op ontspannende en zinvolle vrijetijdsactiviteiten: ze leren namelijk ook in deze context bij. Toch is er veel verschil in de leefwerelden tussen de kinderen en jongeren onderling: ze hebben niet allemaal dezelfde mogelijkheden om hun vrije tijd optimaal te beleven. Sommigen onder hen krijgen bovendien niet de gewenste aandacht en/of respect voor hun persoon(lijkheid). Hierdoor krijgt niet iedere jongere gelijke kansen om de eigen talenten en competenties te ontdekken en ontwikkelen.

In dit domein mikken we op een kwalitatieve, gevarieerde en toegankelijke vrijetijdsinvulling die kinderen en jongeren kansen biedt om te spelen en te genieten van hun vrije tijd. Op deze manier zorgt dit ook voor een beter welbevinden, een toename aan informeel leren, succeservaringen, het vinden van vertrouwenspersonen, veilige contexten, en veel meer.

Gewenste impact

- De hele stad biedt tot op wijkniveau een brede waaier aan leer- en ontwikkelingsmogelijkheden voor alle Antwerpse kinderen/jongeren.
- Alle Antwerpse kinderen en jongeren voelen zich welkom in de hele stad, om er te leren, te experimenteren en zichzelf te ontplooien.
- Alle Antwerpse kinderen en jongeren ervaren aandacht en respect van anderen.

Domein 8: Lokaal zorgnetwerk

Motivatie

Scholen willen meer input en begeleiding in het effectief ondersteunen van leerlingen. Via een **lokaal geïntegreerd team van specialisten** stemmen we de ondersteuning van scholen en leerlingen met elkaar af. Bovendien worden de ondersteuningsnoden van leerlingen zo sneller duidelijk.

Dit maakt acties vlotter en biedt mogelijkheden tot gerichte ondersteuning. Hoe sneller een leerling de juiste ondersteuning krijgt, hoe laagdrempeliger en toegankelijker deze hulp wordt. Zijn er eventuele problemen? Dan herstelt een gerichte interventie tijdig de binding met de school.

Gewenste impact

- Scholen in de stad Antwerpen kunnen voor ondersteuning terecht bij een lokaal geïntegreerd team van specialisten, met o.a. medewerkers van stedelijke diensten en andere relevante partners in de buurt.
- Door de school en het CLB te flankeren, komt er meer ruimte en tijd vrij. Deze tijd kan de school rechtstreeks investeren in de interne leerlingenzorg. Daarnaast detecteren we hierdoor de noden en vragen op school- en beleidsniveau sneller.

Domein 9: Effectief ondersteuningsaanbod voor elk kind

Motivatie

De relatie tussen ‘voorspellers’ van vroegtijdige schooluitval en het gekoppelde aanbod rond uitvalpreventie moet duidelijker. Daarom onderzoeken we de **toegankelijkheid, de effectiviteit en de minpunten van dat uitvalpreventieaanbod**. We onderzoeken hier zowel de doelgroep als het ondersteuningsniveau, zoals op dit moment beschikbaar in Antwerpen.

Daarnaast willen we een gepast ondersteuningsaanbod ontwikkelen, afgestemd op de specifieke noden van:

- lagere schoolkinderen;
- anderstalige nieuwkomers;
- leerlingen in de integrale jeugdhulp;
- leerlingen met een extra zorgnood binnen de transitie ‘leren en werken’.

Kinderen en jongeren die dreigen uit te vallen door een complexe situatie of een bepaalde problematiek, volgen we op via ‘*case management*’. Op deze manier bieden we een breed ondersteuningskader dat zelfs de meest kwetsbare jongeren begeleidt.

Gewenste impact

- Door een verbreding van het aanbod aan uitvalpreventie, krijgen meer kinderen en jongeren snellere en efficiëntere ondersteuning in hun leerloopbaan.
- Om de effectiviteit van het aanbod aan uitvalpreventie te meten, passen we hierop monitoring- en evaluatiesystemen toe. Zo associëren we voorspellers van vroegtijdige schooluitval en het daaraan gekoppelde aanbod op een duidelijke manier.

Domein 10: Aanpak schoolwissels en ongekwalificeerde uitstroom

Motivatie

Schoolwissels zijn een voorspellende factor van ongekwalificeerde uitstroom. In de eerste plaats willen we **onnodige schoolwissels vermijden**. Vinden ze toch plaats? Dan willen we de **negatieve impact ervan reduceren**. De positie met de meest schadelijke impact op de onderwijsloopbaan van jongeren, is immers 'NEET' (Not in Education, Employment or Training): dit willen we te allen tijde voorkomen.

Binnen dit laatste domein mikt het A'REA UP-programma op een geïntegreerd netwerk rond uitstroom en doorverwijzing, dat we realiseren dankzij:

- een duidelijke rolverdeling;
- formele verantwoordelijkheden;
- een persoonlijke aanpak van jongeren die dreigen uit te vallen;
- proactieve, datagerichte professionalisering van scholen rond preventie van vroegtijdige schooluitval;
- datagerichte opvolging van jongeren die toch ongekwalificeerd uitstromen.

Gewenste impact

- Correct en zorgzaam doorverwijzen van kinderen en jongeren die een schoolwissel doormaken, ongekwalificeerd uitstromen of dreigen uit te vallen.
- Er gelden bredere, stedelijke afspraken over de warme overdracht van leerlingen die ofwel van school wisselen, of ongekwalificeerd dreigen uit te stromen.
- Volgens de voorwaarden in het decreet leerlingenbegeleiding, ligt er een concreet Antwerps kader met richtlijnen voor de afspraken en rolverdeling tussen het CLB, PBD en de scholen rond leerlingenbegeleiding.
- Scholen met hoge uitvalcijfers krijgen gerichte ondersteuning, onder meer met trajectbegeleiding, preventief beleid en/of aanpak van de uitstroom.

Afkortingen en verklarende woordenlijst

Casemanagement: is een systematische werkwijze die toegepast wordt bij cliënten waar de zorgvraag hier aanleiding toe geeft en waarvan de inhoudelijke en organisatorische complexiteit de reguliere zorgverlening overstijgt en waarbij de regelcapaciteit van de cliënt en zijn systeem gezien de situatie te laag is. Casemanagement coördineert de zorg vanuit de behoefte van de cliënt.

CLB: centrum voor leerlingenbegeleiding; elke erkende school in Vlaanderen werkt samen met een CLB. Een CLB begeleidt een leerling op vraag van de leerling, ouders of school op vlak van leren en studeren, de onderwijsloopbaan, psychisch en sociaal functioneren of preventieve gezondheidszorg.

Competentie: een in gedrag waarneembare combinatie van kennis, vaardigheden, houding en/of persoonskenmerken (persoonlijke kwaliteiten) waarmee in een (arbeids)situatie bepaalde doelen worden bereikt.

CTE: Collective Teacher Efficacy of collectieve zelfeffectiviteit van het schoolteam; het vertrouwen van een groep in het kunnen of slagen van die groep. In dit geval het vertrouwen van een schoolteam dat ze als team het verschil kunnen maken voor de leerlingen. De collectieve zelf-effectiviteit van het schoolteam is sterk gecorreleerd met de prestaties van leerlingen (Hattie J, 2015).

EWS: Early Warning System of vroeg waarschuwingssysteem; een systeem op basis van leerlinggegevens om leerlingen te identificeren die gedrag of academische prestaties vertonen waardoor ze het risico lopen de school voortijdig te verlaten.

Flankerend onderwijsbeleid: het geheel van acties van een lokaal bestuur om, vertrekkend vanuit de lokale situatie en aanvullend bij het Vlaamse onderwijsbeleid, een onderwijsbeleid te ontwikkelen in samenwerking met de lokale actoren.

Gezin: alle samenwerkingsvormen die een herkenbare sociale eenheid vormen, met al dan niet verwante personen die duurzame banden hebben en elkaar onderling steun en verzorging verlenen.

Kwalificatiecriteria: als kwalificatiecriteria gelden: een diploma secundair onderwijs; een studiegetuigschrift van het 2de leerjaar van de 3de graad van het beroeps secundair onderwijs (BSO); een eindgetuigschrift behaald in het deeltijds beroeps secundair onderwijs (DBSO); een certificaat behaald in de leertijd (Syntra); een getuigschrift behaald in de opleidingsvormen 3 (OV3) en 4 (OV4) van het buitengewoon secundair onderwijs (BUSO); een certificaat behaald in het modulair stelsel van het BSO, het DBSO en BUSO (OV3).

Leerloopbaan: het leertraject dat je aflegt van geboorte tot levenseinde. Binnen A'REA UP bakenen we dit af tot het volledige traject dat een jongere aflegt in functie van gekwalificeerde uitstroom vanaf 2,5 jaar tot 25 jaar zowel binnen als buiten de context van leerplicht.

NEET-jongeren: Not in Education, Employment or Training; jongeren tussen 15 en 24 jaar die:

- geen opleiding volgden in een referentieperiode van 4 weken;
- geen regulier onderwijs volgen;
- geen opleiding volgen buiten het regulier onderwijs;
- niet aan het werk zijn (ook niet als jobstudent).

OKI: Onderwijs kansarmoede-indicator; berekend als het aantal van de vier leerlingkenmerken (thuis taal niet-Nederlands, laag opleidingsniveau van de moeder, ontvangen van een schooltoelage, wonend in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging) waaraan de leerlingen voldoen, gesommeerd voor alle leerlingen, en vervolgens gedeeld door het totaal aantal leerlingen. De OKI is bijgevolg een cijfer tussen 0 en 4.

ORA: Onderwijsraad Antwerpen; het officiële overleg- en adviesorgaan over onderwijs in de stad Antwerpen. Er zetelen vertegenwoordigers in van de verschillende Antwerpse onderwijsnetten, maar ook van leerlingen, ouderkoepels, vakbonden en OCMW. De onderwijsraad handelt over de uitvoering van het lokaal netoverschrijdend onderwijsbeleid van de stad.

PBD: pedagogische begeleidingsdienst; dienst ter ondersteuning van de onderwijsinstellingen en centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's).

Peers: een 'peer' is een groepsgenoot: iemand met dezelfde achtergronden en communicatiekenmerken als de beoogde doelgroep.

Onderwijsloopbaan: de loopbaan als leerling op school; de tijd die iemand als leerling heeft doorgebracht op school, vaak met de bijgedachte aan de daarbij opgedane kennis en ervaring.

SONO: steunpunt voor beleidsgericht onderzoek; door de Vlaamse Regering erkend als Steunpunt voor Beleidsrelevant Onderzoek voor de periode 2016-2020. SONO is een samenwerkingsverband van de UGent, de KU Leuven, de Universiteit Antwerpen, de VUB en de Arteveldehogeschool.

Spijbelen: alle vormen van ongeoorloofd relatief schoolverzuim. Op het einde van het eerste lesuur (per dagdeel) worden de aan- en afwezigheden opgenomen. Bij ongeoorloofd relatief schoolverzuim registreert de school een code B in het aan- en afwezigheidsregister.

Vroegtijdige schoolverlater: in deze nota wordt de Vlaamse definitie gehanteerd (tevens het cijfer dat breed verspreid is). Een vroegtijdige schoolverlater is een leerling die het Vlaams secundair onderwijs verlaten heeft zonder voldoende kwalificatie (zie kwalificatiecriteria). Een leerling die voor de eerste keer de schoolloopbaan onderbreekt zonder één van bovenstaande kwalificaties te behalen, wordt beschouwd als een vroegtijdige schoolverlater. Een leerling is dus vroegtijdig schoolverlater in het jaar X als hij of zij:

- ingeschreven was in het secundair onderwijs in het jaar X;
- niet meer ingeschreven is in het jaar X+1;
- geen enkele van bovenvermelde kwalificaties heeft behaald;
- niet meer leerplichtig is.

VSV: vroegtijdige schooluitval (zie vroegtijdige schoolverlater).

Gebruikte literatuurselectie

- Agentschap Integratie en Inburgering & Bataljong (2020). *Vrije tijd, ook voor jonge nieuwkomers? Inspiratie om lokaal aan de slag te gaan.*
- Augusteyns, B. (2010). *Verbreiding in het Deeltijds Kunstonderwijs (DKO): onderzoek naar de participatie van allochtone kinderen in het Stedelijk DKO Antwerpen*, Masterproef.
- Bakker, J e.a. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen*. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Bellens, K. & De Fraine, B. (2012). *Wat werkt? Kenmerken van effectief basisonderwijs*. Leuven: Acco.
- Boonk e.a. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement.
- Brechtje Vandergraesen (2020). *Rapport uitstroom - handleiding uitstroomgesprekken*. (ongepubliceerd)
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. USA: Harvard University Press.
- Burny, E., et al. (2015). *plEO Monitor. plEO ONDER DE LOEP*. Ministerie voor Onderwijs & Vorming.
- Collard D., Boutkan S., Grimberg L., Lucassen J. & Breedveld K (2014). *Effecten van sport en bewegen op de basisschool. Voorstudie naar de relatie tussen sport en bewegen op school en schoolprestaties*. Mulier Instituut, Utrecht.
- Consortium group: 'Vrije universiteit Brussel, Streetfootballworld, ENGSO Youth en VDAB' (2017) *Study on the contribution of sport to the employability of young people in the context of the Europe 2020 strategy*.
- Counsel of the European Union (2011). *Recommendation on policies to reduce early school leaving*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0701\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0701(01))
- Crevits H., Muyters P., Vandeurzen J. (2015). *Conceptnota 'Samen tegen Schooluitval'*. <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/samen-tegen-schooluitval>
- Dale, R. (2010). *EARLY SCHOOL LEAVING Lessons from research for policy makers. (rapportage EU)*. Geraadpleegd via <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports>.
- Data van Vlaams departement onderwijs: maandelijks overzicht DBSO projectlijnen voor regio Antwerpen
- De Coen, A. et. al. (2020). *Kosten, baten en financiering van duaal leren in Vlaanderen. Vlaams Agentschap voor Ondernemersvorming - SYNTRA Vlaanderen*. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/kosten-baten-en-financiering-van-duaal-leren>

De Haene L. (2010). *Bevorderen van de onderwijskansen van kinderen uit kansarme milieus*.

Debisschop, K., Nicaise, I., Van Den Branden, K., Vandommele G., Goossens, S., Baert, S., Cockx, B., Moons, K. (2016). *Studieopdracht Antwerp Children's Zone. Stad Antwerpen, Antwerpen, België*.

Deboutte, G. (2008). *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/pesten-en-geweld-op-school-handreiking-voor-een-daadkrachtig-schoolbeleid>

Decreet houdende de organisatie van buitenschoolse opvang en de afstemming tussen buitenschoolse activiteiten <https://www.opgroeien.be/boa/over>

Departement Onderwijs en Vorming, Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel (2013). *Van occasionele tot reguliere spijbelaar: een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen*. Geraadpleegd via <https://www.researchgate.net/publication/268443549>

Desmedt, E., Goffin, K., De Corte, J. (2018) *Onderzoek en adviesverlening over de aanpak van structurele samenwerking onderwijs-welzijn*. Idea Consult, Brussel, België.

Directoraat-generaal Onderwijs, Jongerenzaken, Sport en Cultuur (Europese Commissie (2014). *PPMI (Public Policy and Management Institute), Study on the effective use of early childhood education and care (ECEC) in preventing early school leaving (ESL)*. <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/7548dd37-c626-4e2d-bd70-625edf707adc>

Eells, R.J. (2011). *Meta-Analysis of the relationship between collective teacher efficacy and student achievement*. PhD. Loyola University Chicago.

Eleni Theodouro (2007). *Reading between the lines: exploring the assumptions and implications of parental involvement*.

European Commission (2013). *Reducing Early School Leaving: key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving*.

European Commission (2013). *Reducing Early School Leaving: key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving*.

European Commission, DG Education and Culture (2015). *Education and Training 2020. Schools Policy. A whole school approach to tackling early school leaving*. Policy Messages.

European Commission, DG Education and Culture. *Early Warning Systems in Europe: practice, methods and lessons*. Thematic working group on early school leaving.

European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop. (2014). *Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures*. Eurydice and Cedefop Report.

Franck, E. & Nicaise, I. *Ongelijkheden in het Vlaamse onderwijsstelsel: verbetering in zicht? Een vergelijking tussen PISA 2003 en 2015*. SONO/2017/1.3/3

Goosen, K; Struyf, E; Van Esbroeck, R. (2013). *Aspirant leraren professionaliseren in het begeleiden van keuzeprocessen*. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 34(1)

Grissom, J.A., Egalite, A.J. & Lindsay, C.A. (2021). *How Principals Affect Students and Schools. A Systematic Synthesis of Two Decades of Research*. The Wallace Foundation.

Harris A. & Robinson K. (2016). *A new framework for understanding parental involvement: setting the stage for academic success*. Russel Sage Foundation. *Journal of the Social Sciences* 2 (5).

Hattie J. (2015) *The applicability of Visible Learning to higher education*. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*, 1(1), 79-91

Hattie, J. (2015). *High Impact Leadership*. In *Educational leadership: journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, N.E.A 72(5): 36-40.

Hattie, John (2014). *De impact van leren zichtbaar maken*. Abimo.

Heckman, F. (2008). *EDUCATION AND MIGRATION strategies for integrating migrant children in European schools and societies (Rapportage EU)*. Geraadpleegd via <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports>.

Heps, I. (2019). *Inspiraaktraject duaal leren. Eindrapport, ELDucation in opdracht van de Vlaamse Scholierenkoepel*. <https://odin.vlaanderen.be/onderzoek-en-beleid/een-inspraaktraject-met-116-jongeren-over-duaal-leren>

<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/default.aspx?nr=183>

<https://www.uAntwerpen.be/en/projects/resl-eu/>

<https://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/onderzoek/afgerond-onderzoek/>

Kees van der Wolf (2013). *Gezinsomstandigheden en leerprestaties: het belang van hoge verwachtingen en ambities van ouders*. In: F. Smit (red.). *Professionele communicatie. Partnerschap ouders, school en buurt* (pp. 39-46). Meesterklasbijdragen Rotterdam. Nijmegen. ITS, Radboud Universiteit.

Keppens, G. & Spruyt, B. (2017) *The School as a Socialization Context: Understanding the Influence of School Bonding and an Authoritative School Climate on Class Skipping*. *Youth & Society* (0)00, 1-22.

Keppens, G. & Spruyt, B. (2019). *Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten*. SONO, Gent, België.

Kramme C. & Acerbis S. (2017). *Buitenschoolse activiteiten, een prachtig instrument voor sociale inclusie. Aanbevelingen*. Koning Boudewijnstichting.

Lacante, M., Van Esbroeck, R., & De Vos, A. (2008). *Met een dynamische begeleiding naar een effectieve keuzebekwaamheid. Eindrapport OBPWO projecten 04.01 & 02.02 en Ministerieel Initiatief*. Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/ Katholieke Universiteit Leuven.

Lenaerts, D. (2015). *Minder leerlingen definitief uitsluiten in secundaire scholen: utopie of realiseerbaar? Onuitgegeven masterscriptie, UA, Antwerpen, België.*

Lusse, Mariëtte (2019). *School en thuis: succesfactoren voor het verbinden van twee leefwerelden.* Pica

Luxembourg: *Publications Office of the European Union.*

Mahler M., Rühl A, en Cuijpers M. (2013) *Casemanagement. Op weg naar possende zorg en ondersteuning dichtbij.* Vilans, 14.

Maria Castro e.a. (2015). *Parental involvement on student academic achievement: a meta-analysis.*

Michiels, D. (2016). *Drempels die de participatie van kinderen met een migratieachtergrond aan het stedelijk DKO Antwerpen verhinderen.* Masterproef.

Neyts, S. (2016). *Kijkwijzer opbouw afsprakenkader (Rapportage Departement Onderwijs).* Geraadpleegd via https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Kijkwijzer_opbouw_afsprakenkader.docx

Nols, Z. Doctoraat, promotoren Marc Theeboom, Rein Haudenhuyse en Fred Coalter. (2018). *Social change through sport for development initiatives. A critical pedagogical perspective.*

Nouwen, W., Struyf, A. en Clycq, N. (2019). *Duaal leren op proef. Evaluatiestudie van de proeftuinen 'Schoolbank op de werkplek'. Universiteit Antwerpen,* <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/?nr=381>

Omer H (2011) *Nieuwe autoriteit. Samen werken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving.* Molemann Mental Health en Hogrefe Uitgevers

Onderwijs Vlaanderen. *Onderzoek en cijfers over kleuterparticipatie.* <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderzoek-en-cijfers-over-kleuterparticipatie>

Onderwijsinspectie (2017). *Bronnendocument: referentiekader voor Onderwijskwaliteit. Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming & Onderwijsinspectie.*

Onderwijsinspectie (2021). *Onderwijsspiegel 2021. Jaarlijks rapport van de onderwijsinspectie. Vlaams Ministerie voor ONderwijs en Vorming.*

Onderzoek naar vrijetijdsbeleving van mensen / kinderen en jongeren in armoede. https://demos.be/sites/default/files/20110628_vrijetijdsbeleving_armoede_eindrapport.pdf

Ontwerptekst Vlaamse krachtlijnen voor de aanpak van een warme overdracht van onderwijs naar levensloop - Vlaamse Netwerken Samen Tegen Schooluitval (ongepubliceerd)

Paul Geerts. *Analyse ongekwalificeerde uitstroom SO Antwerpen – door verkeerde studiekeuze watervalsysteem.* (ongepubliceerd)

Peleman B. & Boudry C. (2014) *Schoolkinderen over hun Opvang: Wat leren ze ons over kwaliteit? Onderzoeksrapport.*

Peleman G en Van Laere K (2017) *Een warme transitie naar de kleuterklas: het perspectief van kinderen als uitgangspunt*. BASIS, 17-24

Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2019). *De overgang naar de kleuterschool voor kinderen uit gezinnen in armoede*. Gent: Universiteit Gent. Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek. Steunpunt Diversiteit en Leren. <http://hdl.handle.net/1854/LU-8601480>

Pieter Smets (2019). *Sociaal - sportieve praktijken: Beleidspraktijken van onderuit in het stedelijk sportlandschap*.

Pulinx, R., Agirdag, O. & Van Avermaet, P. (2014). *Taal en onderwijs: Percepties en praktijken in de klas*. In: *Oprit 14: Naar een schooltraject zonder snelheidsbeperkingen*. N. Clycq, N., Timmerman, C., Van Avermaet, P., Wets, J. & P. Hermans. Publisher: Academia Press.

Rijksoverheid (2005) *Aanval op Uitval*. Geraadpleegd via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26695-32-b1.pdf>

Scheerens, J. (2013). *Schoolkwaliteit en de kennisbasis voor onderwijseffectiviteit*. *Cultuur+Educatie*, 13(38), 9-25.

Smet, M. et al. (2015). *Evaluatieonderzoek decreet leren en werken*, Leuven. KULeuven

Sporting A (2018). *Toekomstvisie sportbeleid – Naar een nieuwe beleidsperiode: Onderzoek naar noden, behoeften en kansen voor een toekomstgericht lokaal sportbeleid*. 36

Theeboom, M. & Nols, Z. (2014). *Sport-plus en de stad. Grootstedelijke praktijken in Europa rond het gebruik van sport en sociale doeleinden*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel – Vakgroep Sportbeleid en Management.

Thematic working group on 'early school leaving' (2013). *Reducing early school leaving: Key messages & policy support (Rapportage EU)*. Geraadpleegd via https://ec.europa.eu/education/content/reducing-early-school-leaving-key-messages-and-policy-support_en.

Transbaso onderzoek <https://transbaso.be/> en <https://pro.vanbasisnaarsecundair.be/>

Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek UGent, Prof. Michel Vandenbroeck en het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KU Leuven, Prof. Ferre Laevers (2016). *Deelrapport 9: O-meting welbevinden en betrokkenheid*. <https://www.kindengezin.be/img/welbevinden-betrokkenheid-rapport.pdf>

Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek UGent, Prof. Michel Vandenbroeck en het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KU Leuven, Prof. Ferre Laevers (2016). *Deelrapport 10: nulmeting emotionele en educatieve ondersteuning*. <https://www.kindengezin.be/img/emotionele-educatieve-ondersteuning-rapport.pdf>

Vakgroep Sociale Agogiek UGent en het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KULeuven in opdracht van Kind en Gezin (2014). *Een pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters*.

Van Avermaet P. et al. (2017). *Cartografie en analyse van het onthaalonderwijs voor anders-talige nieuwkomers en OKAN-leerlingen*. https://diversiteitenleren.be/content/5-onderzoek/44-okans/eindrapport_2017.pdf

Van de Putte, I & De Schauwer, E. (2018). *Leren omgaan met diversiteit in de klas - het GOL(L)D concept in de praktijk*. Gent: Academia Press.

Van Steenwinckel J.-M. (coördinator Netwerk Samen tegen Schooluitval Vlaams-Brabant) (2018). *Wegen naar nieuwe kansen. Leidraad bij de preventie van en omgang met regel- en norm-overtredend gedrag*.

Vanbuel, M., Vandommele, G. & Van den Branden, K. (2020). *Helpt taalbeleid taalgrenzen verleggen? Syntheserapport. SONO/2020.OL1.5/5*.

Vandecandeare, M; Van den Branden, N; Juchtmans, G; Vandenbroeck, M; De Fraine, B. (2016). *Flexibele leerwegen. Inspiratiegids voor basisonderwijs en secundair onderwijs*. Leuven: LannooCampus.

Vandenbroeck M., Van Avermaet P., Van der Mespel S. (2018), *Warm, welkom en wederkering, naar een goede ouder-schoolsamenwerking, inspiratieboek voor kleuteronderwijs*. https://www.esf-vlaanderen.be/sites/default/files/bestanden/boek-kleuterparticipatie-def_lowres_download.pdf

Vassart C & Kramme C. (2016). *Integratie via buitenschoolse activiteiten. Presentatie en Impactrapport 2013-2016*. Konings Boudewijnstichting.

Verelst, J. *Opvang voor en na school heeft kinderkuren*. Uit: Lokaal, januari 2017.

Vermeersch L., Vandenbroucke A., De Backer F., Lombaerts K., Elias W. & Groenez S. (2016) *Culturele Basisvaardigheden. Een ontwikkelingslijn op basis van de cultuurtheorie 'Cultuur in de Spiegel'*. Onderzoek in opdracht van CANON Cultuurcel, Leuven.

Vettenburg, N. & Vandewiele B. (2001). *Preventie van antisociaalgedrag op school: De bruikbaarheid van het preventiemodel van F. De Caeter*. *Welwijs*, 12(1), 36-39.

Vlaamse Overheid – Cultuur, Jeugd&Media (2018). *Reflecties*. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/27998>

Ysenbaert, J., Van Avermaet, P., & Van Houtte, M. (2018). *Evaluatie & diversiteit in het basis- en secundair onderwijs. Deelrapport: casestudieonderzoek*. Gent.

Voetnoten

- 1 Lamote, C. & Van Damme, J. (2011). Iedereen gekwalificeerd? Een samenvatting van de kenmerken, oorzaken, gevolgen en aanpak van ongekwalificeerd uitstromen vanuit een Vlaams en Europees kader. Rapport naar aanleiding van intern seminarie van het Ministerie van Onderwijs en Vorming, Brussel.
- 2 2021_CBS_00960 Onderwijs. A'REA UP - Procesnota inclusief engagementsverklaring A'REA UP-plan - Goedkeuring.
- 3 Lamote, C. & Van Damme, J. (2011). Iedereen gekwalificeerd? Een samenvatting van de kenmerken, oorzaken, gevolgen en aanpak van ongekwalificeerd uitstromen vanuit een Vlaams en Europees kader. Rapport naar aanleiding van intern seminarie van het Ministerie van Onderwijs en Vorming, Brussel.
- 4 Effectief gedrag veranderen met het 7E-model, Fran Bambust, Politeia, 2017.
- 5 Hattie, J. & Zierer, K. (2017). 10 Mindframes for Visible Learning. Teaching for Success. Routledge.
- 6 Directoraat-generaal Onderwijs, Jongerenzaken, Sport en Cultuur (Europese Commissie), PPMI (Public Policy and Management Institute), Study on the effective use of early childhood education and care (ECEC) in preventing early school leaving (ESL), <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/7548dd37-c626-4e2d-bd70-625ed-f707adc> - WHO, Final report of the Early Child Development Knowledge Network - Early child development: a powerful equalizer, 2007.
- 7 Grissom, J.A., Egalite, A.J. & Lindsay, C.A. (2021). How Principals Affect Students and Schools. A Systematic Synthesis of Two Decades of Research. The Wallace Foundation.
- 8 Onderwijsinspectie, (2021). Onderwijsspiegel 2021. Jaarlijks rapport van de onderwijsinspectie. Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming. <https://onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/OS2021-web.pdf>
- 9 <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/23554>
- 10 Uit: Onderwijsinspectie, (2021). Onderwijsspiegel 2021. Jaarlijks rapport van de onderwijsinspectie. Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming.
- 11 Vandecandeare, M; Van den Branden, N; Juchtmans, G; Vandenbroeck, M; De Fraine, B. (2016). Flexibele leerwegen. Inspiratiegids voor basisonderwijs en secundair onderwijs. Leuven: LannooCampus.
- 12 Lacante, M., Van Esbroeck, R., & De Vos, A. (2008). Met een dynamische begeleiding naar een effectieve keuzebekwaamheid. Eindrapport OBPWO projecten 04.01 & 02.02 en Ministerieel Initiatief. Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/ Katholieke Universiteit Leuven.
- 13 Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. USA: Harvard University Press.
- 14 Data van Vlaams departement onderwijs: maandelijkse overzichten DBSO projectlijnen voor regio Antwerpen en leerlingaantallen duaal leren.

Meer info?

onderwijsnetwerkantwerpen.be/areaup
onderwijsnetwerk@antwerpen.be

